

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2022.9.10>

УДК 351. 9: 34.08

С. І. Мережко,

аспірант кафедри публічної політики, Навчально-науковий інститут

«Інститут державного управління» Харківського національного університету

імені В.Н. Каразіна, м. Харків

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1687-6923>

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

S. Merezhko,

Postgraduate student of the Department of Public Policy, Educational and Scientific

Institute "Institute of Public Administration" of Kharkiv National University named

after V.N. Karazin, Kharkiv

IMPLEMENTATION OF A COMPREHENSIVE APPROACH IN THE FIGHT AGAINST CORRUPTION

Розглянуто питання реалізації комплексного підходу у боротьбі з корупцією в Україні. Указано на необхідність розробки та впровадження антикорупційної нормативно-правової бази і створення антикорупційних структур як на загальному рівні, так і на рівні окремих організацій і відомств;

впровадження принципів і культури належного врядування в діяльність органів публічної влади; проведення структурних реформ, спрямованих на усунення недоліків в соціально-економічній політиці й інститутах. Доведено необхідність долучення до програм протидії корупції міжнародної спільноти. Перш за все, акцентується на співпраці з Європейським Союзом, Міжнародним валютним фондом і Світовим банком, які можуть надавати необхідні ефективні, послідовні і своєчасні рекомендації, що стосуються не тільки впровадження принципів належного врядування, здійснення структурних реформ, а й забезпечення належного економічного розвитку. Серед конкретних заходів указується на важливість прискорення реформ в публічному секторі і скорочення його функцій на користь приватного сектора і громадянського суспільства, забезпечення подальшого прогресу в приватизації і реструктуризації державних підприємств, здійснення незалежного зовнішнього аудиту організацій публічного сектора, збільшення охоплення, частоти і своєчасної публікації економічної статистики тощо.

The issue of implementing a comprehensive approach in the fight against corruption in Ukraine was considered. It has been proven that corruption can be considered as one of the most important factors that restrains investments and socio-economic growth and thereby lowers the standard of living of Ukrainian citizens. The necessity of solving the following main economic governance problems in Ukraine is shown: excessive state intervention in the economy, lack of transparency and accountability of authorities, lack of an effective environment for effective market activity. The need to develop and implement an anti-corruption legal framework and create anti-corruption structures both at the general level and at the level of individual organizations and departments is indicated; implementation of the principles and culture of good governance in the activities of public authorities; implementation of structural reforms aimed at eliminating shortcomings in socio-economic policy and institutions. The need to join the anti-corruption programs of the international community has been proven. First of all, the emphasis is on cooperation with the European Union, the International Monetary Fund and the World Bank,

which can provide the necessary effective, consistent and timely recommendations related not only to the implementation of the principles of good governance, the implementation of structural reforms, but also to ensuring proper economic development. Among the specific measures, the importance of accelerating reforms in the public sector and reducing its functions for the benefit of the private sector and civil society, ensuring further progress in privatization and restructuring of state-owned enterprises, conducting an independent external audit of public sector organizations, increasing the coverage, frequency and timely publication of economic statistics is indicated etc. The author draws special attention to the importance of introducing the principles and culture of good governance in the activities of public authorities, the creation of a competent and independent judicial system, a free press and a developed civil society.

Ключові слова: *корупція, протидія, запобігання, відповідальність, публічний сектор, комплексний підхід, врядування.*

Key words: *corruption, counteraction, prevention, responsibility, public sector, comprehensive approach, governance.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Останнім часом в міжнародному науковому дискурсі все більше присутнє обговорення проблем корупції, причому у представників різних наук: соціологів, політологів, економістів, фахівців з публічного управління, юристів. Однак, як це не парадоксально, більшість досліджень спрямоване не на вивчення причин корупції, а на її «вимір», наприклад, за допомогою індексів «сприйняття корупції», отриманих на основі опитувань бізнесменів, державних чиновників і, в деяких випадках, інших осіб [7].

У свою чергу, економісти стали активно досліджувати зв'язок між «корупцією» та економічними показниками. При цьому корупція розглядається в основному як симптом слабкості економічних структур та інститутів, який

вважається джерелом більшої частини того, що, власне, і сприймається як корупція в публічному секторі [4]. Такий підхід, на наш погляд, заслуговує на увагу в боротьбі з корупцією і при виробленні антикорупційної політики, оскільки передбачає здійснення для цього структурних та інституційних реформ. Між тим, він не є універсальним, оскільки не враховує деяких інших причин корупції (ментальних, історичних, культурних тощо). Зазначене вимагає розробки комплексного підходу щодо протидії корупції в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом тривалого часу увага українських науковців прикута до питання боротьби з корупцією та її проявами. Так, зокрема, це питання досліджували такі вчені, як: А. Антонов, Є. Ахромкін, О. Бадалова, О. Бондаренко, О. Бусол, Г. Буряк, О. Береза, Н. Васильєва, В. Веклич, В. Гаращук, Б. Головкін, І. Драган, С. Задорожний, Д. Іщук, Н. Карпенко, М.Кікалішвілі, С. Клімова, С. Лукашевич, М. Мельник, Є. Невмержицький, В. Нонік, В. Ортинський, С. Пасіка, С. Петрашко, А. Приходько, О. Савчук, Н. Слободян, В. Трепак, В. Франчук, Г. Яковенко та інші. Проте, увага науковців була прикута до юридичних аспектів протидії корупції. Однак, поза увагою залишалися інші прояви даного явища та засоби профілактики корупції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо застосування комплексного підходу щодо запобігання і протидії корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як свідчить вітчизняна практика, корупція не є виключно економічним явищем. Вона проявляється в політичному процесі (наприклад, фальсифікація виборів, обмін голосами в законодавчих органах заради корисливої вигоди); в судовій системі (наприклад, підкуп суддів); і в інших, можливо, менш помітних сферах. Економісти, однак, зосереджують увагу на корупції як на проблемі державної економічної політики, оскільки

корупція підриває здатність держави виконувати покладені на неї функції в економіці (зокрема, в якості постачальника суспільних товарів і послуг, регулятора ринків або агента для реалізації перерозподільних цілей).

У цьому контексті неважко побачити, що перекоси економічної політики і слабкі державні інститути створюють середовище, яке сприятиме корупції. Там, де розмежувальні лінії між державою і ринком нечіткі і не регулюються належним чином, відмінності між публічними і приватними інтересами розмиваються, і може виникнути корупційна поведінка. Точно так же нечіткі та такі, що неоднозначно застосовуються, нормативні акти по своїй суті спонукають економічних агентів знайти способи, включаючи підкуп державних чиновників, для забезпечення своїх переваг. Обмеження вільного ринкового обміну і торгівлі також породжують неформальні, часто корумповані канали для ринкових транзакцій.

У цьому сенсі твердження, які пов'язують корупцію з економічними показниками, по суті є заявами про зв'язок між структурними або політичними перекосами і економічними показниками. Корупція здебільшого є проявом цих спотворень, і тому аналіз впливу корупції на макроекономічні показники може стосуватися тільки симптомів. Як такі, вони можуть бути не дуже корисні у визначенні коригувальних заходів, оскільки викликають питання, наприклад, які економічні умови могли в першу чергу викликати явище корупції та яка економічна політика необхідна для боротьби з ним. Однак, виявлення цих умов має важливе значення для розуміння причин виникнення корупції і того, яка політика буде найбільш ефективною для боротьби з нею.

Виходячи зі сказаного можна запропонувати кілька антикорупційних стратегій, які можна вважати ефективними для нашої країни.

1. Перший підхід робить акцент на адміністративних і юридичних засобах захисту, розроблених в основному для обмеження свободи дій посадових осіб, наприклад, за допомогою ретельно розроблених правил і положень. Вони призначені для підвищення ймовірності виявлення корупційної поведінки за

рахунок посилення контролю та правозастосування, а також для забезпечення швидкого і жорсткого покарання доведених правопорушень. Цей підхід може включати створення підрозділів внутрішнього контролю в публічних організаціях, захист ролі інформаторів і, в більш загальному плані, створення комісій по боротьбі з корупцією (вперше такі комісії були створені в Гонконзі та Сінгапурі, а тепер і в низці інших країн [5]).

2. Другий підхід, часто вживаний в поєднанні з іншими, заснований на заохоченні належного врядування за допомогою дотримання прозорості та стандартів у здійсненні публічної діяльності [8]. Серед переваг цього підходу – посилення підзвітності публічних службовців, відтак, зниження корупції. Дії щодо поліпшення управління можуть бути ініційовані в рамках самого політичного процесу (наприклад, законодавчими органами або судовою системою), більш вимогливою спільнотою стейкхолдерів або засобами масової інформації та громадянським суспільством. Однак для того, щоб такий підхід був ефективним, він повинен доповнюватися відповідними інститутами і механізмами, такими як компетентна і незалежна судова система, «пильні» правоохоронні органи, зовнішній аудит, а також вільна преса і розвинуте громадянське суспільство [1].

3. Третій підхід, який, на наш погляд, є найбільш ефективним в довгостроковій перспективі, заснований на фундаментальних соціально-економічних реформах, мета яких полягає в усуненні умов, що переважно породжують корупцію [10]. Такі реформи спрямовані на усунення недоліків в соціально-економічній політиці й інститутах, зокрема, шляхом введення в діяльність органів влади більшої опори на економічні стимули через реформу публічної служби; спрощення податкової системи і реформування податкового та митного адміністрування; реформування систем управління публічними видатками; посилення внутрішньої конкуренції між публічними організаціями; комерціалізація або приватизація тієї діяльності органів влади, яка не може вважатися суспільною відповідальністю. Точно так же, коли корупція вбудована

в пропозицію публічних товарів і послуг (наприклад, цінова підтримка, субсидії), цей підхід вимагає поступової відмови від таких програм на користь більшої опори на ринок за рахунок лібералізації цін, розвитку ринкових механізмів і кращого таргетингу.

Проте, жодний з трьох підходів сам по собі не може бути достатнім. Ефективна антикорупційна стратегія повинна використовувати всі три підходи, можливо, з різними акцентами в залежності від особливостей тієї чи іншої країни на даний момент часу. Дійсно, більшість країн, де рівень корупції вважається дуже низьким (наприклад, скандинавські країни, Нова Зеландія, Канада та Нідерланди), як правило, мають добре розвинені адміністративні та правові системи, значну прозорість і підзвітність органів влади, а також надійні державні інститути і розвинену ринкову економіку. Тому врешті-решт всі три підходи повинні об'єднатися в комплексному підході для досягнення оптимального результату, але, стосовно України, з акцентом на економічних аспектах боротьби з корупцією.

Таким чином саме використання комплексного підходу у боротьбі з корупцією з акцентом на економічних аспектах вважаємо першим напрямом удосконалення боротьби з корупцією в Україні. Цей підхід передбачає:

- розробку та впровадження антикорупційної нормативно-правової бази і створення антикорупційних структур як на загальному рівні, так і на рівні окремих організацій і відомств;
- впровадження принципів і культури належного врядування в діяльність органів публічної влади;
- проведення структурних реформ, спрямованих на усунення недоліків в соціально-економічній політиці й інститутах.

Одна з переваг комплексного підходу полягає в тому, що, пов'язавши антикорупційні стратегії з реформуванням економічної політики та інституцій, боротьба з корупцією може бути визначена в тому числі і як проблема економічної політики, що на даний момент відсутнє в Україні. Неухильні

економічні реформи, спрямовані на скорочення перекосів в політиці і зміцнення економічних інститутів, неминуче зменшать можливості для корупції, в той час як прогрес у створенні ефективних адміністративних та правових систем і в створенні більш відкритого суспільства, поліпшить виявлення корупційної поведінки і призведе до збільшення витрат на корупцію для тих, хто може їй займатися. Як показує практика, особливо актуально це для країн з перехідною економікою, де реформування системи публічного управління зазвичай пов'язане зі скороченням розміру публічного сектора і, що більш важливо, з фундаментальним зрушенням його ролі з тієї, що передбачає володіння або контроль над найбільш продуктивними ресурсами, до тієї, яка передбачає забезпечення необхідних умов для ефективного функціонування ринків. Ці умови часто пов'язані із встановленням гарантій захисту основних прав (включаючи цивільні права і права власності) і з ефективним функціонуванням регулюючого середовища, заснованого на правилах, що неможливо без проведення структурних реформ.

В оцінці структурних реформ можна використовувати підхід Європейського фонду реконструкції та розвитку (ЄБРР), який здійснює цю оцінку за рядом індикаторів, які відповідають таким трьом широким категоріям:

- раціоналізація функцій держави через реструктуризацію підприємств і приватизацію малого, середнього та великого бізнесу;
- збільшення залежності від ринкового ціноутворення за рахунок лібералізації систем цін, обміну і торгівлі, а також розробки політики в сфері конкуренції;
- створення здорового нормативного середовища, особливо для фінансового сектора, за допомогою реформи банківської системи та інших фінансових інститутів [6, с.48].

Зв'язок структурних та політичних реформ з економічними показниками є безпосереднім. У той же час, хоча корупція, якщо розглядати її як своєрідний податок, може безпосередньо перешкоджати інвестиціям і зростанню, зв'язок

між корупцією і економічними показниками, як правило, має непрямий характер, діючи в основному через слабкі сторони інститутів і публічної політики в різних сферах. Таким чином, індекси корупції можна розглядати як зведені індикатори того, якою мірою були проведені структурні інституційні та політичні реформи. Структурні реформи є важливим чинником зниження рівня корупції з урахуванням інших факторів, що впливають на неї, але вірно і зворотно: за рахунок зниження рівня корупції структурні реформи здійснюються швидше і значно збільшують соціально-економічне зростання.

Подібний взаємозв'язок присутній і між економічними аспектами врядування і корупцією. Зазвичай термін «врядування» відноситься до того, як органи влади виконують свої обов'язки, тобто, чи є органи влади або їх операції ефективними, прозорими, чи підзвітні вони громадськості і чи відповідають вони міжнародно визнаній передовій практиці [11, С. 142]. Таким чином, врядування охоплює весь спектр діяльності органів влади та має різні аспекти, в тому числі і економічні.

Хоча корупція, безсумнівно, завжди буде існувати певною мірою, незалежно від успіху в поліпшенні врядування, також ясно, що «погане» врядування зазвичай створює великі стимули і можливості для корупції [9, с.17]. Отже, незважаючи на важливість посилення правових обмежень і покарань за корупцію, необхідно вирішувати основні економічні проблеми врядування, які можуть сприяти корупції. Серед них можна виділити такі:

1. Надмірне державне втручання в економіку.

Перш за все, «погане» врядування виражається в надмірному державному втручанні в економічну сферу, включаючи надмірне регулювання діяльності приватних підприємств і створення преференційних схем. Деякими конкретними прикладами можуть бути валютні та торгові обмеження, контроль цін, цільові кредити і податкові пільги. Це створює стимули для отримання ренти, включаючи спокусу для посадових осіб використовувати будь-яку свободу розсуду, яку вони мають в управлінні державними підприємствами або

прийнятті нормативних актів, для отримання хабарів або «відкатів» від тих, хто виграє від пільгового режиму.

Хоча Україна істотно лібералізувала свою економіку, проблема надмірного втручання зберігається, або безпосередньо через державну власність, або через надмірне регулювання економічної діяльності та преференційні схеми, а також їх дискредитаційне застосування. Утім, дана проблема характерна не лише для України, але і для інших країн, в тому числі, східноєвропейських. В даному випадку корупція може проявлятися, наприклад, в такому: зловживання статусом безподаткової торгівлі та преференційними торговими правами, наданими благодійним організаціям, які насправді такими не є; відмови у видачі дозволів іноземним фірмам на здійснення певної діяльності для захисту монопольних інтересів місцевих фірм або з метою отримання хабаря; створення «кишенькових» державних підприємств і організацій, що монопольно здійснюють певну діяльність; продаж державних або комунальних підприємств за абсурдно низькими цінами особам, які мають родинні чи дружні зв'язки з чиновниками, відповідальними за продаж; державні гарантії по безповоротних банківських кредитах тощо.

2. Відсутність прозорості та підзвітності органів влади.

Друга економічна проблема, що сприяє корупції, включає відсутність прозорості, підзвітності й ефективного економічного та фінансового управління державою в тих сферах, які перебувають під її прямим контролем. Для вирішення цієї проблеми важливо підтримувати незалежні відносини між органами влади та економічними агентами, включаючи приватизовані підприємства; уникати конфлікту інтересів з боку публічних службовців; забезпечувати ефективну і добре оплачувану публічну службу; забезпечувати відкритий бюджетний процес і строгий контроль над витратами; налагодити ефективне податкове адміністрування; уникати бюджетної заборгованості; і в цілому підтримувати прозорість діяльності всіх органів влади. Недотримання цих умов створює живильне середовище для корупції [3, с. 63].

Слід зазначити, що конфлікт інтересів продовжує залишатися серйозною проблемою в Україні, як, втім, і в багатьох інших країнах. Це може проявлятися, наприклад, в тому, що посадові особи митної адміністрації та / або інших державних органів беруть участь у контрабандних операціях, що підриває маркетингові зусилля і знижує прибутковість місцевих компаній в ряді галузей. Або це може проявлятися в тому, що номінально приватизовані підприємства насправді контролюються близькими родичами того чи іншого чиновника, відповідального за приватизацію. Використання доходів від програм гуманітарної допомоги також відкриває вигідні можливості для корупції.

Низько оплачувана державна бюрократія з надмірним персоналом має тенденцію заохочувати участь у вищезгаданих видах корупції, а також в більш очевидних випадках хабарництва. Важливим внеском у скорочення конфліктів інтересів і явних економічних злочинів з боку посадових осіб могло б стати сприяння прозорості та підзвітності за рахунок більш широкого використання незалежних зовнішніх аудитів діяльності органів влади та виконання бюджетів усіх рівнів, проведення тендерів та державних закупівель.

3. Відсутність ефективного середовища для ефективної ринкової діяльності.

Третя проблема включає відсутність стабільного, заснованого на правилах конкурентного середовища для ефективного функціонування ринкової діяльності. Вирішення цієї проблеми вимагає від влади забезпечення чіткої прихильності верховенству закону; недоторканності прав власності; сильною і незалежною судовою системою; наявності ефективних процедур банкрутства; стабільної, справедливої та прозорої податкової системи; ефективного банківського нагляду. Такі заходи не тільки допоможуть знизити рівень корупції, але і стимулюватимуть приплив інвестицій в економіку, включаючи прямі іноземні інвестиції, і тим самим допоможуть створити основу для стійкого економічного зростання.

На жаль, для України значною мірою характерне частково

дискредитаційне і нестабільне нормативно-правове середовище, що має несприятливі наслідки для корпоративного управління [12, с. 28].

Таким чином, корупція призводить до низки серйозних негативних економічних наслідків. Крім зниження морального авторитету і довіри до органів влади, а також прагнення до створення середовища, яке в цілому розчаровує в продуктивній економічній діяльності, корупція має й інші, більш конкретні негативні наслідки для розподілу ресурсів, доходів та економічного зростання.

Так, корупція погіршує перекося в розподілі ресурсів, тому що чиновники, які отримують вигоду від корупції, з меншою ймовірністю наполягатимуть на скороченні або скасуванні нормативних положень, які заохочують корупцію. Більш того, процвітаюча культура корупції може підштовхнути чиновників до розширення діапазону правил і ліцензійних процедур в надії на отримання ще більшої неправомірної вигоди. Корупція може також посилити нерівність доходів і бідність, оскільки може сприяти збереженню нерівного розподілу багатства і доступу до освіти й інших засобів збільшення людського капіталу.

Як показує практика, корупція також робить негативний вплив на внутрішні заощадження та інвестиції і стимулює втечу капіталу, оскільки вона має тенденцію послаблювати внутрішню банківську систему [2, с. 191]. Більш того, більшість вкладників і інвесторів, особливо закордонних, хто не наважується погоджуватися на економічне середовище, в якій значна офіційна свобода дій і секретність в поєднанні з корупцією створюють високий ступінь невизначеності. Ця невизначеність буде тільки посилюватися підризом морального авторитету будь-якої держави, терпимого до широко поширеної корупції. Це, в свою чергу, може відштовхнути донорів від надання додаткової допомоги, що також може мати негативний вплив на зростання.

Таким чином, корупцію можна розглядати як один з найбільш важливих факторів, що стримують інвестиції і соціально-економічне зростання і тим

самим знижують рівень життя українських громадян.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. При цьому, незважаючи на досягнутий на сьогоднішній день прогрес, який не можна заперечувати, багато що ще належить зробити, щоб знайти кращий баланс між ролями держави і ринку і обмежити умови, які породжують корупцію. Зміщення акценту в публічному секторі України на посилення прозорості, підзвітності органів влади, раціонального економічного управління і створення заснованої на правилах конкурентного середовища є безсумнівним досягненням в боротьбі з корупцією. У той же час для закріплення і посилення цього успіху представляється за необхідне найближчим часом здійснити наступне:

- прискорення реформ в публічному секторі і скорочення його функцій на користь приватного сектора і громадянського суспільства;
- більш чітке визначення того, що складає діяльність органів влади, яка їх роль, цілі та завдання в сучасній державі;
- поліпшення в управлінні і нагляд за використанням державних коштів;
- інтеграція всієї позабюджетної державної діяльності в структуру бюджету;
- підтримання незалежності Національного банку;
- прийняття кодексів передової практики при проведенні податково-бюджетної і грошово-кредитної політики;
- реформування податкової та митної адміністрації;
- подальший прогрес в приватизації і реструктуризації державних підприємств;
- регуляторні реформи, включаючи подальше скорочення регулювання ділової активності;
- реформи в правовій системі, спрямовані на забезпечення дотримання антикорупційного законодавства;

- подальший прогрес у реформуванні державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;
- незалежні зовнішні аудити організацій публічного сектора;
- посилення і дотримання правил державних закупівель;
- дотримання законів і правил про декларування активів та конфлікт інтересів;
- збільшення охоплення, частоти і своєчасної публікації економічної статистики.

Можна очікувати з урахуванням досвіду інших країн, що реалізація комплексу перерахованих заходів зменшить можливості і масштаби корупції. Також в цьому допоможе більш суворе застосування санкцій за корупційні дії, зокрема, за рахунок демонстраційного ефекту, а також наявність вільної преси, дійсно незалежної судової системи та ефективної політичної опозиції. Однак слід мати на увазі й те, що корупція має в Україні давню історію і міцно вкоренилася в нашому повсякденному житті, часто досягаючи самого верху. Тому дуже важливо звести до мінімуму корупцію саме на найвищих рівнях влади, оскільки вона стримує соціально-економічне зростання і руйнує суспільство в цілому, так як вищі рівні влади часто задають моральний тон решти суспільства. Не менш важливо підвищувати поінформованість суспільства про згубні наслідки корупції, особливо з точки зору економічних аспектів, оскільки вони часто не зовсім зрозумілі. Це тим більш важливо, що, на жаль, багато політиків і представники громадянського суспільства не впевнені в тому, що заходи, що вживаються по боротьбі з корупцією можуть привести до реальних результатів. Також, як зазначалося, до боротьби з корупцією слід залучати міжнародну спільноту, активну участь якого допоможе швидше домогтися необхідних результатів. Перш за все, це стосується різних структур ЄС, МВФ і Світового банку, які можуть надавати необхідні ефективні, послідовні і своєчасні рекомендації, що стосуються не тільки впровадження принципів належного врядування, здійснення структурних реформ і

забезпечення економічного розвитку, а й боротьби з корупцією, їх стримують.

Нарешті, слід враховувати, що корупція – це «динамічне» явище, яке має тенденцію швидко пристосовуватися до змін обставин. Тому необхідна злагоджена взаємодія всіх акторів, зацікавлених в її зменшенні, – органів влади, правоохоронних органів, політиків, представників громадянського суспільства, приватного сектора, експертного середовища та міжнародних організацій, - в рамках єдиної адаптивної антикорупційної політики. Це і стане предметом наших подальших досліджень.

Література

1. Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції в Україні : монографія / Бондаренко О. С. ; Сум. держ. ун-т. Суми : Сумський державний університет, 2021. 471 с.
2. Веклич В. О. Адміністративно-правові засади публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні : монографія / В. О. Веклич ; ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіон. акад. упр. персоналом". Київ : Вид-во Людмила, 2017. 591 с..
3. Іщук Д. О. Адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні : монографія / Д. О. Іщук ; НДІ публ. права. Київ : Гельветика, 2020. 352 с.
4. Кікалішвілі М. В. Стратегія й тактика протидії корупційній злочинності в Україні : монографія / М. В. Кікалішвілі. - Запоріжжя : Гельветика, 2020. 415 с.
5. Міжнародні стандарти у сфері запобігання та протидії корупції : монографія / [В. Л. Ортинський та ін. ; за ред. К. Б. Марисюка] ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Київ : Людмила, 2021. 111 с.
6. Пасіка С. П. Боротьба з корупцією у війсьній сфері України : навч. посіб. / С. П. Пасіка, Н. В. Слободян ; за заг. ред. генерал-майора В. В. Балабіна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2014. 767 с.
7. Петрашко С. Я. Боротьба з корупцією: міжнародний вимір та

національна практика : монографія / Сергій Петрашко ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2014. 231 с.

8. Поуп Д. Боротьба з корупцією: елементи системи державної невідкупності / Джемі Поуп ; [пер. з англ. Ю. Ведмідь] ; Всеукр. молодіж. орг. "Молодь проти корупції". Рівне : Планета-друк, 2011. 488 с.

9. Правові основи запобігання та боротьби із корупцією [Текст] : навч. посіб. для підгот. до атестації здобувачів вищ. освіти / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; [уклад.: Б. М. Головкін та ін.] ; за заг. ред. Б. М. Головкіна, С. Ю. Лукашевича. Харків : Право, 2018. 286 с.

10. Приходько А. А. Запобігання та протидія корупції в Україні за умов євроінтеграції. Адміністративно-правовий аспект : монографія / Приходько А. А. ; НДІ публ. права. - Київ : Чалчинська Н. В., 2020. 383 с.

11. Трепак В. М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми : монографія / В. М. Трепак ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 442 с.

12. Франчук В. В. Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії : монографія / Василь Франчук, Домініка Корецька-Шукевич ; Львів. держ. ун-т внутрішніх справ. - Варшава : Difin ; Львів : ЛьвДУВС, 2021. 183 с.

References

1. Bondarenko, O. S. (2021), *Kontsepsiia kryminal'no-pravovoi protydii koruptsii v Ukraini* [The concept of criminal and legal countermeasures against corruption in Ukraine], Sums'kyj derzhavnyj universytet, Sumy, Ukraine.

2. Veklych, V. O. (2017), *Administratyvno-pravovi zasady publichnoi polityky schodo zapobihannia i borot'by z koruptsiieiu v Ukraini* [Administrative and legal principles of public policy regarding the prevention and fight against corruption in Ukraine], Vyd-vo Liudmyla , Kyiv, Ukraine

3. Ischuk, D. O. (2020), *Administratyvno-pravovyj status spetsializovanykh sub'iektiv protydii koruptsii v Ukraini* [Administrative and legal status of specialized

anti-corruption entities in Ukraine], Hel'vetyka, Kyiv, Ukraine.

4. Kikalishvili, M. V. (2020), Stratehiia j taktyka protydii koruptsijnij zlochynnosti v Ukraini [Strategy and tactics of combating corruption crime in Ukraine], Hel'vetyka, Zaporizhzhia, Ukraine.

5. Ortynskiy, V. L. (2021), Mizhnarodni standarty u sferi zapobihannia ta protydii koruptsii [International standards in the field of prevention and counteraction of corruption], Liudmyla, Kyiv, Ukraine.

6. Pasika, S. P. (2014), Borot'ba z koruptsiieiu u voiennij sferi Ukrainy [Fighting corruption in the military sphere of Ukraine], Kyivs'kyj universytet, Kyiv, Ukraine

7. Petrashko, S. Y. (2014), Borot'ba z koruptsiieiu: mizhnarodnyj vymir ta natsional'na praktyka [Fight against corruption: international dimension and national practice], In-t zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. Kyiv, Ukraine

8. Poup, D. (2011), Borot'ba z koruptsiieiu: elementy systemy derzhavnoi nepidkupnosti [Fighting corruption: elements of the system of state incorruptibility]. Planeta-druk, Rivne, Ukraine

9. Holovkin, B. M. (2018), Pravovi osnovy zapobihannia ta borot'by iz koruptsiieiu [Legal basis of prevention and fight against corruption], Pravo, Kharkiv, Ukraine

10. Prykhod'ko, A. A. (2020), Zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini za umov ievrointehratsii. Administratyvno-pravovyj aspekt [Prevention and counteraction of corruption in Ukraine under the conditions of European integration. Administrative and legal aspect], Chalchyns'ka N. V., Kyiv, Ukraine

11. Trepak, V. M. (2020) Protydii koruptsii v Ukraini: teoretyko-prykladni problemy [Anti-corruption in Ukraine: theoretical and applied problems], Vyd-vo LNU im. Ivana Franka, L'viv, Ukraine

12. Franchuk, V. V. (2021) Pravoporushennia, pov'iazani z koruptsiieiu: administratyvno-pravovi zasady protydii [Offenses related to corruption: administrative and legal countermeasures], L'vDUVS, L'viv, Ukraine

Стаття надійшла до редакції 15.09.2022 р.